

پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه در ایران: چالش ها و راههای کنترل آن از دیدگاه ذی نفعان

حسین ملک افضلی^۱، فرح السادات بحرینی^۲، آمنه ستاره فروزان^۳

چکیده

سازمان جهانی بهداشت ریشه مشکلات پژوهش های کاربردی در کشورهای در حال توسعه را انجام تحقیقات بر اساس علائق محققان و تصمیمات در نظام اجرایی را مبتنی بر تجارب مدیران می داند. این سازمان حل این مشکلات را در گرو مشارکت همه ذی نفعان در تحقیق می داند. در سال ۱۳۸۰ در ایران استفاده از رهیافت پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه بعنوان راهکاری جهت جلب مشارکت ذی نفعان در تحقیق، توانمند شدن جامعه، تغییر دیدگاه محققین و استفاده از نتایج تحقیقات پیشنهاد شد. بر این اساس، راهکار ایجاد پایگاه تحقیقات جمعیتی به عنوان بستری مناسب، انتخاب و در ۱۳ دانشگاه علوم پزشکی کشور راه اندازی شد. سه سال پس از اجرای برنامه و به منظور بررسی چالشها و موانع مشارکت ذی نفعان در این پایگاه ها، یک بررسی کیفی انجام شد. در این بررسی با انجام بحث گروهی متمرکز و تعیین ۵ محور و ۵ گروه بحث، نظر ذینفعان جمع آوری و تحلیل گردید. پس از تجزیه و تحلیل، مشخص شد که اکثریت اعضاء با اهمیت ترین چالش در مشارکت ذی نفعان را عدم اعتقاد، تعهد، عزم و اراده در بین سیاستگذاران و مدیران برای مشارکت ذی نفعان می دانند. از طرف دیگر بی اعتمادی ذی نفعان در جدی گرفتن نقش آنها در مشارکت هم یکی از چالشهای مهم مطرح شده بود. با توجه به نتایج بدست آمده و تجربیات ارائه شده در این مقاله و از آنجا که یکی از اصول توسعه پایدار و همه جانبه، بومی بودن و اصالت روشهای به کار گرفته شده می باشد، فقدان یک الگوی بومی در جلب مشارکت ذی نفعان که ناشی از نوپایی این نگرش به تحقیق در کشور بود، موجب کاهش مشارکت ذی نفعان در این نوع پژوهشها گردید.

کلید واژگان: پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه، ذی نفعان، بحث گروهی متمرکز

مجله تخصصی پژوهش و سلامت

مرکز تحقیقات توسعه اجتماعی و ارتقای سلامت گناباد

دوره ۱، شماره ۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۰

مقاله اصیل پژوهشی

۱- دکترای تخصصی آمار زیستی، استاد گروه آمار و اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

۲- نویسنده مسؤل: کارشناس ارشد آموزش بهداشت، کارشناس مسئول تحقیقات نظام سلامت

نشانی: معاونت تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت - درمان و آموزش پزشکی

پست الکترونیکی: farahbahreini@yahoo.com

تلفن: ۰۲۱۶۴۸۹۲۶۰۱

نمبر: ۰۲۱۶۶۵۸۲۵۳۵

۳- متخصص روانپزشکی، دانشیار مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

دریافت: ۹۰/۲/۲۴

اصلاح نهایی: ۹۰/۶/۱۳

پذیرش: ۹۰/۶/۱۸

مقدمه

دستیابی به امر "سلامت برای همه"، به عنوان یک چالش مهم فراروی ما در هزاره سوم می باشد. ایجاد جامعه ایی سالم و فائق شدن بر مشکلات پیچیده اجتماعی، نیازمند رویکردهای مشارکتی و راه حل هایی است که جامعه و سازمانها را در کنار یکدیگر قرار می دهد تا از ظرفیتهای، تواناییها و منابع اجتماعی جهت شناخت نیازها و حل مشکلات استفاده شود. در چند دهه اخیر، روشهای تحقیق سنتی و متداول برای حل مشکلات اجتماعی مردم به دلیل مشارکت محدود جامعه دچار چالش شده اند. از طرفی امروزه علی رغم تمایل محققین علوم پزشکی کشور برای اثر گذاری بر ارتقای سلامت جامعه، تحقیقات متعارف دانشگاهی در این زمینه چندان موفق نبوده و نتوانسته اند مطابق با نیازها و الویت های سلامت جامعه، اقدامات موثری را انجام دهند [۱]. طراحان دیدگاه نوین در جستجوی مشارکت جامعه به عنوان شریکی فعال در تمام فرآیند پژوهش هستند و سودمندی هایی را برای اتخاذ این راهبرد برمی شمارند.

در پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه (Community-Based Participatory Research- CBPR)، نقش محققین غیردانشگاهی در روند تولید دانش، ایجاد تغییر و کنترل فرآیند پژوهش حائز اهمیت می باشد. مشارکت ذینفعان همچنین توانمندسازی، ظرفیت سازی و تقویت اعضای جامعه برای مقابله با تهدیدهای سلامت را موجب می گردد. از این رو، علاقه فزاینده ای برای به کارگیری پژوهشهای مشارکتی مبتنی بر جامعه در سطح جوامع دانشگاهی وجود دارد. لیکن آشنایی ناچیزی با روش شناسی و اصول این شیوه در سطح جامعه و گستره های دانشگاهی موجود است. پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه فرآیندی است که کار با گروه های جمعیتی مشخص را توسعه می دهد. شاید نتوان تعریف معینی از آن بدست داد، زیرا ممکن است تعیین یک قالب خاص، گروه های فعال را از اجرای روشهای ابتکاری خویش باز دارد [۲]. به هر حال صاحب نظران

این نوع پژوهش، آن را رهیافتی در تحقیق می دانند که در آن همه اقشار جامعه از جمله عموم مردم، مسولین، نمایندگان سازمانها و محققین، دوشادوش هم در همه مراحل و زمینه های پژوهشی وارد عمل شده، از تجارب یکدیگر استفاده می کنند [۳]. مشارکت کنندگان با احساس مالکیت، تعلق و احساس مسئولیت نسبت به طرحهای اجرا شده، در جهت ارتقای سطح آگاهی ها و همراه کردن دانش آموخته شده با عمل، تلاش می نمایند [۳].

در بررسی بخش عمده ای از متون و ادبیات علمی پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه، نکات کلیدی ذیل در حیطه سلامت جامعه به عنوان مبانی و ویژگی های این نوع پژوهش معرفی شده اند. پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه:

- جامعه را به عنوان یک هویت واحد در نظر می گیرد.
- بر پایه نقاط قوت و ظرفیتهای بالقوه و ارتباطات متقابل افراد، پایه ریزی می شود.
- مشارکت برابر اعضا در تمامی مراحل تحقیق را تسهیل می نماید.
- یافته های پژوهشی را بین همه شرکاء و ذی نفعان انتشار می دهد.
- همه شرکاء را از نتایج تحقیق بهره مند می سازد.
- فرآیند یادگیری متقابل و توانمند سازی را ارتقا می بخشد تا بی عدالتی اجتماعی کاهش یابد.
- چرخه ای پایدار و ارتقا یابنده در جهت توسعه و تکامل اجتماع است.

برخی از پژوهشگران معتقد هستند پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه اگر بر پایه اعتمادسازی باشد، به کارگیری موثر نتایج را ارتقاء می بخشد، کیفیت و اعتبار یافته های پژوهشی را افزایش می دهد و تبادل تجارب بین شرکاء برای حل مشکلات پیچیده سلامت را تسهیل می نماید [۳، ۴]. این نوع نگرش به پژوهش، همچنین با ایجاد ارتباطات فرهنگی، فاصله موجود بین شرکاء را کم کرده، روشهای متنوع و انعطاف پذیری را

روش

در این مطالعه که در بهمن ماه سال ۱۳۸۳ انجام شد، نظرات ذینفعان فعال در پایگاه های تحقیقات جمعیتی در مورد چالشها و ارائه راهکارهای پیشنهادی برای رویارویی با موانع موجود در گسترش و به کارگیری اینگونه تحقیقات، جمع آوری شد. ذینفعان فوق شامل نمایندگان از بخش دولتی، بخش خصوصی، سازمانهای مردم نهاد، نمایندگان مردم، محققین و مدیران پژوهشی دانشگاههای مجری برنامه بودند. این مطالعه به روش کیفی انجام شد و داده های مورد نظر از طریق انجام بحث گروهی متمرکز با تعیین ۵ محور و تشکیل ۵ گروه بحث گردآوری گردید. برای دستیابی به هدف، ۵ سوال باز مطرح شد. این سوالات با همکاری کمیته علمی تحقیق که نمایندگان از دست اندکاران مختلف فعال در پایگاه های تحقیقات جمعیتی (بخش دولتی، خصوصی، سازمانهای مردم نهاد، مدیران و محققین دانشگاهی) بودند تهیه شدند. سوالات مورد استفاده در این پژوهش عبارت بودند از:

- ۱- چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در مردم، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای چیرگی بر آنها وجود دارد؟
- ۲- چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در بخش دولتی، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای چیرگی بر آنها وجود دارد؟
- ۳- چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در سازمانهای مردم نهاد، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای چیرگی بر آنها وجود دارد؟
- ۴- چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در بخش دانشگاهی و محققین، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای چیرگی بر آنها وجود دارد؟

به کار می گیرد و از این طریق سودمندی جامعه از دانش و تجارب بدست آمده را تضمین می نماید [۳، ۴]. از طرفی، پژوهشهای مشارکتی مبتنی بر جامعه، منابع و ملزومات توسعه جهت جوامع درگیر را مهیا می سازند، توانایی انتقال نتایج و یافته ها را به مدیران و سیاستگذاران ایجاد نموده، منجر به پیشبرد مداخلات بعدی و تغییر سیاستها می گردند [۳]. این نوع پژوهشها پایداری یافته های تحقیق و انتقال آنها را به نسل بعد ارتقا می بخشند [۴].

در سال ۱۳۸۰ در ایران، استفاده از رهیافت پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه بعنوان راهکاری جهت توانمندشدن جامعه و انتقال مدیریت پژوهش به جامعه، تغییر دیدگاه محققین و توانمندسازی مدیران برای مشارکت در پژوهش و استفاده از نتایج تحقیقات پیشنهاد شد. جهت تحقق این امر، ایجاد پایگاه تحقیقات جمعیتی به عنوان بستری مناسب در نظر گرفته شد. در این راستا ۱۳ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی کشور (ارومیه، بوشهر، بندرعباس، تهران، سمنان، شهرکرد، زنجان، قم، کرمان، کرمانشاه، گناباد، گلستان و مشهد) با توجه به معیارهای توانمندی، علاقمندی و تعهد مدیران پژوهشی، همچنین سابقه اجرای پروژه های مبتنی بر جامعه، نسبت به تعیین یک منطقه با جمعیت بین ۵۰۰۰ الی ۷۰۰۰ خانوار اقدام نمودند. این دانشگاهها با در نظر گرفتن اهداف پیش گفت، استفاده از رهیافت پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه را آغاز کردند. در طی اجرای این برنامه و در نشستهایی که هر شش ماه یکبار جهت پایش برنامه صورت می گرفت، اعضاء فعال در پایگاه های تحقیقات جمعیتی چالش هائی را مطرح می کردند. به همین دلیل سه سال پس از اجرای برنامه مذکور، یک بررسی کیفی با هدف بررسی چالشها و موانع انجام پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه در ایران که می توانست ادامه فعالیتها را با مشکل مواجه نماید انجام شد. مقاله حاضر با در نظر گرفتن محدودیت های تحقیقات کیفی به ارائه و بحث در مورد نتایج مطالعه فوق می پردازد

چالش دیگری که از طرف اعضاء گروه ها با اهمیت تلقی گردید، "فقدان اعتماد به توانایی نمایندگان جامعه برای مشارکت در یک تحقیق علمی" بود.

اکثر شرکت کنندگان اظهار داشتند، توزیع نامتوازن قدرت که ناشی از ناکافی بودن خود باوری در نمایندگان جامعه به توانایی جهت حل مشکلاتشان است، مشارکت فعال آنان را محدود کرده است. این موضوع همچنین موجب اختلال در برقراری همکاری موثر و پویا در گروه های فعال پایگاه های تحقیقات جمعیتی می شود. اکثریت شرکت کنندگان معتقد بودند که اهداف و اولویت های ذی نفعان در فعالیت پایگاههای تحقیقات جمعیتی متفاوت است. همچنین اکثریت آنها اظهار داشتند عدم مشارکت مالی همه ذینفعان بویژه سازمان های دولتی دست اندر کار، منجر به ایجاد محدودیت می شود. محققین شرکت کننده در این بررسی نیز نا آشنائی با پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه را یکی از چالش های مهم می دانستند.

پس از پایان بحث گروهی در مورد چالش ها، در خصوص راهکار ها هم بحث به عمل آمد و پیشنهادهایی ارائه شد. جمع بندی پیشنهادات شرکت کنندگان در تحقیق نشان داد که برگزاری جلسات هم اندیشی، تهیه متون آموزشی مناسب با شرایط بومی و به زبان ساده و آموزش تئوری و عملی این نوع پژوهش برای کلیه ذی نفعان می توانند از راهکار های موثر باشند. جدول شماره ۱ چالشهای مطرح شده، همچنین پیشنهادات اعضا گروه ها برای ۵ سوال مطرح شده را نشان می دهد.

۵- چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در بخش دولتی، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای چیرگی بر آنها وجود دارد؟ جهت نیل به هدف مذکور، ۵ گروه که در هر گروه نمایندگانی از بخش دولتی، خصوصی، سازمانهای مردم نهاد، مدیران و محققین و نمایندگانی از مردم از ۱۳ دانشگاه و دانشکده علوم پزشکی که واجد پایگاه تحقیقات جمعیتی بودند و حداقل سابقه سه سال فعالیت در پایگاه های تحقیقات جمعیتی را داشتند، تشکیل گردید. تعداد اعضا هر گروه بین ۱۰ الی ۱۲ نفر (جمعاً ۵۶ نفر) و مدت زمان در نظر گرفته شده برای هر بحث گروهی متمرکز، ۲ ساعت بود که با توجه به موقعیت و شرایط، قابل تغییر بود. هر گروه دارای یک تسهیل گر و یک یادداشت بردار آموزش دیده بودند. تمام مراحل مصاحبه ضبط و توسط یادداشت بردار پیاده گردید. در پایان، یادداشت های تهیه شده از بحث های گروهی توسط محققین تجزیه و تحلیل گردید. آنالیز داده های حاصل، به صورت دستی و با استفاده از کد گذاری توسط دو نفر از محققین به صورت کاملاً مستقل از یکدیگر انجام شد و سپس در تیم علمی نتایج مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته ها

بررسی اطلاعات بدست آمده از بحث های گروهی متمرکز نشان داد که با اهمیت ترین چالش در پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه از دیدگاه همه ذی نفعان، "عدم اعتقاد، تعهد، عزم و اراده برای انجام این پژوهش در بین سیاستگذاران و مدیران" می باشد.

جدول ۱: چالشها و موانع مطرح شده توسط شرکت کنندگان مطالعه در باره پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه و چگونگی کنترل و رفع آنها

چالشها، چگونگی کنترل	چالش ها وموانع	چگونگی کنترل چالش
سوالات		
چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در مردم، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدام ندو چه راهکار عملی برای پیروگی بر آنها وجود دارد؟	- بی اعتمادی مردم به جدی گرفتن نقش آنها در مشارکت - شکاف عمیق بین مردم و دانشگاهیان - فقدان فرهنگ کار گروهی - وجود ساختار و دیدگاه سنتی در مدیریت پژوهش - انتظار مردم نسبت به پاسخگویی زودرس به مشکلات آنان - عدم آشنایی با مفاهیم علمی تحقیق	- استفاده از افراد با نفوذ جهت جلب اعتماد مردم - آموزش و توانمند سازی مردم - اطلاع رسانی، شفافیت و پاسخگویی - تغییر و اصلاح بعضی از قوانین - اجرای پروژه های کوتاه مدت و زود بازده - تفکیک نیازهای جامعه به دو دسته برنامه های اجرایی و پژوهشی - ارائه تجارب موفق - ارائه بازخورد مستمر
چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در بخش دولتی، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای پیروگی بر آنها وجود دارد؟	- وجود باور مدیران دولتی به تهدید آمیز بودن مشارکت مردم - رواج نگرش بخشی در میان مدیران دولتی - قوانین دست و پاگیر اداری و وجود ساختار تمرکز گرای دولتی - تغییر مکرر مدیران - غلبه فعالیتهای روزمره مدیران دولتی - عدم آشنایی مدیران دولتی با مفاهیم مشارکت ذی نفعان	- برگزاری کارگاه و سمینارهای توجیهی - انعقاد تفاهم نامه های مشترک با سازمانهای دولتی - اصلاح قوانین و مقررات اداری و تصویب قوانین تسهیل کننده مشارکت - ارائه تجارب موفق ناشی از مشارکت - انجام ملاقاتهای حضوری با مدیران سازمانهای دولتی و توجیه چهره به چهره - ارائه نتایج حاصل از مشارکت مردم در حل مشکلات خود در کاهش تقاضای دولت - ارائه بازخورد مستمر
چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در سازمانهای مردم نهاد، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای پیروگی بر آنها وجود دارد؟	- عدم ثبات در فعالیتهای سازمانهای مردم نهاد - عدم آگاهی و اعتماد مردم نسبت به اهداف و فعالیتهای سازمانهای مردم نهاد - عدم اعتماد سازمانهای دولتی نسبت به سازمانهای مردم نهاد - مشکلات مالی - تمایل سازمانهای مردم نهاد به اعمال نظرات خود به سایر ذی نفعان	- ایجاد شفافیت ، پاسخگویی و اطلاع رسانی در مورد اهداف و فعالیتهای - احترام به تصمیم گیریهای جمعی و نظرات سایر ذی نفعان - اعتماد سازی
چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در	- وجود ساختار سنتی در دانشگاه ها - عدم ارزش گذاری به این فعالیتهای و کمبود انگیزه در	- اصلاح آئین نامه ارتقا و ارزش دهی به این نوع پژوهش - وارد کردن آموزش تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه در

سوالات

چالشها، چگونگی کنترل	چالش ها و موانع	چگونگی کنترل چالش
بخش دانشگاهی و محققین، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای پیروگی بر آنها وجود دارد؟	عدم آشنایی محققین با مفاهیم تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه نبود فرهنگ کار مشارکتی و تیمی در بین دانشگاهیان سختی کار با مردم وقت گیر بودن این نوع پژوهش	دوره پزشکی اجتماعی - راه اندازی MPH تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه - انتقال تجارب بین المللی در این زمینه - برگزاری کارگاه های آموزشی و دوره های کوتاه مدت - ایجاد شبکه همکاری در بین پایگاه های تحقیقات جمعیتی
چالش ها و موانع ایجاد مشارکت و ظرفیت سازی در بخش دولتی، جهت شرکت در تحقیقات مشارکتی مبتنی بر جامعه کدامند و چه راهکار عملی برای پیروگی بر آنها وجود دارد؟	عدم اطلاع از پتانسیل های موجود در بخش خصوصی عدم اعتماد مردم به بخش خصوصی فقدان ارتباط بین بخش خصوصی با سایر ذی نفعان تفاوت در اولویتهای بخش خصوصی با اولویتهای مردم انتفاعی بودن بخش خصوصی	- شناسایی پتانسیل ها و ظرفیتهای موجود در بخش خصوصی - برقراری تعامل مثبت بین مردم و بخش خصوصی با شناسایی تضادها و رفع آنها - انجام پروژه های مشارکتی به منظور جلب اعتماد مردم

بحث

این نوع نگرش به تحقیق در ۴ محور کلی قابل بحث می باشند

- که عبارتند از:
- شکل دهی مشارکت و همکاری بین ذی نفعان
  - روش کار
  - عوامل اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی
  - عوامل سازمانی

این داده ها با متغیرهای حاصل از ادبیات تئوریک مقایسه شد. مطالعه متون نشان داد که این عوامل در دنیا نیز به عنوان چالشهای اجرای پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه مطرح هستند [۷]. یک بررسی که توسط Horowitz در خصوص پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه انجام شده، نشان داد این رویکرد یک فرصت خوب برای ارتقاء سلامت جامعه است و این امر تنها با ایجاد تعادل و قدرت متوازن در بین ذی نفعان امکان پذیر است [۸].

در دهه های اخیر، روش های سنتی تحقیق به دلیل مشارکت محدود جامعه دچار چالش شده اند. صاحب نظران دیدگاه های نوین، در جستجوی مشارکت جامعه به عنوان شریک فعال در تمام فرآیند پژوهش هستند. این صاحب نظران سودمندی هایی را برای این اتحاد بر می شمارند که عرصه های بودجه گذاری و تداخلات در سطح سلامت عمومی را تحت تاثیر خود قرار میدهند. افزون بر این، مشارکت جامعه در فرآیند پژوهش موجب توانمند سازی، ظرفیت سازی و تقویت اعضا جامعه برای مقابله با تهدیدهای سلامت می گردد [۶]. از این رو امروزه علاقه فزاینده ای برای به کار گیری پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه وجود دارد. از طرف دیگر چالش ها و موانعی نیز برای گسترش و پایداری آن از سوی صاحب نظران بیان می شود. در این بررسی، چالش ها و موانع پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه مورد ارزیابی قرار گرفته اند. این بررسی نشان داد که چالش ها و موانع انجام

عینی و قابل دستیابی در میان مدت، که منافع آن طی فرایند انجام کار نیز قابل حصول باشد، در کاهش چالشها نیز موثر خواهند بود.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله مراتب تقدیر و تشکر خود را از مدیران، محققین و کارشناسان دانشگاه های علوم پزشکی، سازمانهای دولتی، سازمانهای مردم نهاد و مردم ساکن در مناطق پایگاه های تحقیقات جمعیتی که ما را در این مهم یاری کردند، اعلام می دارد.

سهم نویسندگان

حسین ملک افضلی: طرح و موضوع مطالعه، نگارش مقاله
فرح السادات بحرینی: جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها،
نگارش مقاله
آمنه ستاره فروزان: جمع آوری و تجزیه و تحلیل داده ها

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- 1- Bahreini F, Forouzan AS, Jamshidy A, et al. Community Based Participatory research. Tehran: deputy of Research & Technology; 2005. [In Persian]
- 2- Israel B, Schul AJ, Parker EA, Becker AB. community based participatory research: Engaging communities as partners in health research, community – campus partnership for health discussion, 4th annual conference. Washington dc; 2000.
- 3- Liam R, O'Fallon, Frederick L, Tyson FL, Derry A. Successful models of community based participatory research: Final report. National Institute Environmental Health Sciences (NIEHS) meeting. 2000, Washington dc.
- 4- Pavlovich WD. Community-based participatory research and Baltimore healthy stores: goals, programs and future steps. Master thesis. Johns Hopkins Bloomberg

بررسی متون همچنین نشان می دهد که موانع جدی برای این نوع پژوهش عبارتند از:

- 1- عدم باور و انگیزه مردم در خصوص توانائی هایشان در هدایت و ضرورت ملحق شدن به پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه
  - 2- فقدان مزایا و پاداش برای دانشگاهیان و نیاز به ظرفیت سازی در محققین
  - 3- ناکافی بودن منابع مالی و نا کارآمد بودن ساز و کارهای تامین اعتبار
- نتایج این بررسی نیز با مطالعه ما هماهنگ است [۳، ۴].

نتیجه گیری

با توجه به نتایج بدست آمده و تجربیات ارائه شده در این مقاله و از آنجا که یکی از اصول توسعه پایدار و همه جانبه، بومی بودن و اصالت روشهای به کار گرفته شده می باشند، به نظر می رسد فقدان یک الگوی بومی در اجرای پژوهش مشارکتی مبتنی بر جامعه که ناشی از نوپایی این رویکرد در تحقیق در کشور بود، موجب عدم دسترسی مشارکت کنندگان در این نوع پژوهشها به یک اتفاق نظر در روش شناسی می باشد. برگزاری جلسات هم اندیشی، همچنین کارگاه های آموزش تئوری و عملی با هدف بومی سازی روشهای موجود، می توانند از راه های حل رفع این مشکل باشند. به نظر می رسد تدوین اهداف

- School of Public Health. Department of International Health – Human nutrition. 2004; [34 screens]. Available: <http://www.healthystores.org/images/cbpr.pdf>. Accessed Sep 9, 2011.
- 5- Minkler M, Wallerstein W. Community-based participatory research for health. San Francisco, CA, US: Jossey-bass; 2003.
  - 6- Schulz AJ, Parker EA, Israel BA, Becker AB, Maciak BJ, Hollis R. Conducting a participatory community - based survey for a community health intervention on Detroit's East side. *J Public Health Management Practice* 1998, 4(2):10-24.
  - 7- Israel BA, Eng E, Schulz AJ. Methods in community- based participatory research for health. San Francisco CA: Jossey -Bass; 2006.
  - 8- Horowitz CR, Robinson M, Seifer S. Community-based participatory research from margin to